

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Josef Smolík
Article / Článok: Recenze na knihu: Proti systému! Český radikální konzervatismus, fašismus a nacionální socialismus 20. a 21. století
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.3.246-250>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

SMOLÍK, J. 2021. Recenze na knihu: Proti systému! Český radikální konzervatismus, fašismus a nacionální socialismus 20. a 21. století. In *Politické Vedy*. Vol. 24, no. 3, pp. 246-250. ISSN 1335 – 2741. Available at: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.3.246-250>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

RECENZE NA KNIHU: PROTI SYSTÉMU! ČESKÝ RADIKÁLNÍ KONZERVATISMUS, FAŠISMUS A NACIONALNÍ SOCIALISMUS 20. A 21. STOLETÍ

BOOK REVIEW: CZECH RADICAL CONSERVATISM, FASCISM AND NATIONAL SOCIALISM OF THE 20TH AND 21ST CENTURY

Josef Smolík*

RATAJ, J. – DLOUHÝ, M. – HÁKA, A.: *Proti systému! Český radikální konzervatismus, fašismus a nacionální socialismus 20. a 21. století* [Against the system! Czech radical conservatism, fascism and national socialism of the 20th and 21st century]. Praha: Auditorium 2020, 334 s. ISBN 978-87284-84-1.

Vydavatelství Auditorium vydalo knihu autorů **J. Rataje, M. Dlouhého a A. Háky** s názvem *Proti systému! Český radikální konzervatismus, fašismus a nacionální socialismus 20. a 21. století*, která se zaměřuje na krajní pravici v České republice (a částečně i na Slovensku) v období let 1918 – 2018.

Autoři konstatují, že současná krajní pravice v České republice zůstává i nadále roztržštěna, což je jedna z konstantních charakteristik. Další charakteristikou je vývojová dynamika krajní pravice a časté změny organizačních struktur jednotlivých organizací, včetně procesů *centrifugálních* (štěpící procesy, rozpady a zániky organizací) a *centripetálních* (slučování jednotlivých součástí krajní pravice, např. do politických stran či společných kandidátních listin).

Knihla také do jisté míry reflektuje vztah mezi krajní pravici a mládeží, která je vnímána jako skupina využívající komunikaci pomocí sociálních sítí, a tudíž

---

* Doc. PhDr. Josef Smolík, Ph.D., MBA, LL.M. působí jako docent na Ústavu sociálních studií, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií, Mendelova univerzita v Brně, třída Generála Píky 2005/7, 613 00 Brno-Černá Pole, Česká republika, e-mail: josef.smolik@mendelu.cz.

DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.3.246-250>

poměrně manipulovatelná. Nejenom z jednotlivých medailonků představitelů krajní pravice, ale i z konkrétních aktivit a případné participace na jednotlivých akcích (demonstracích) je však zřejmé, že v současnosti se aktivity týkají hlavně osob, které již náctileté nejsou. Autoři v úvodu správně konstatují, že výuka dějepisu (především pak historie 20. století) je krácena na úkor starověkých a středověkých dějin, což může vést ke snadnější manipulovatelnosti části dospívajících. Na druhou stranu není překvapující, že učitelé nejsou schopni některá témata přednášet, protože i současná historiografie některé etapy není schopna objektivně interpretovat a uvádět je do kontextu.

Ocenit lze fakt, že autoři se nesnaží představitele (nejenom) krajní pravice „prvoplánově kriminalizovat a nálepkovat“, nicméně v knize se tomuto nálepkování místy neubrání (například v případě, kdy označí prof. **M. Nakonečného** za ultranacionálního nostalgika na s. 137, přestože jeho knihu o *Vlajce* o pár stran dříve často citují). Přesto tento „labelling“ není přítomen ve větší míře, což lze ocenit.

Souhlasit lze s užitou terminologií, kdy krajní pravice je členěna do tří subkategorií, tj. radikální konzervatismu, fašismu a nacionálního socialismu. Z již dříve publikovaných odborných prací v českém prostředí (již v průběhu 90. let) bylo konstatováno, že termíny extremismus a radikalismus jsou využívány (médií, agenty sociální kontroly) k dehonestaci, kriminalizaci a ideové cenzuře. V kontextu toho také autorský kolektiv v předmluvě konstatuje, že do odborné debaty nepatří „politická korektnost“. I proto lze ocenit realizované rozhovory s jednotlivými představiteli různých krajněpravicových politických stran a neregistrovaných organizací.

Text správně konstatuje, že jedním z aspektů potenciálního nárůstu krajní pravice (v podobě například úspěchu politické strany, masových nepokojů atp.) je i „*ztráta důvěry části veřejnosti v liberální společenské elity, liberální demokracii.*“ (s. 15)

Knihy je členěna do tří kapitol, které vymezují jednotlivá období a v nich působící antisystémové politické proudy krajní pravice, tj. radikální konzervatismus, fašismus a nacionální socialismus. První kapitola si všímá období let 1918 – 1945. Meziválečné Československo v kontextu vývoje v jiných evropských státech je definováno jako „*ostrov demokracie ve střední Evropě, ale s autoritářskými politickými proudy uvnitř, které jen dočasně a z nezbytné akceptovaly liberální ústavní rámeček.*“ (s. 20 – 21) Tato charakteristika plyne především z naprosté marginalizace a roztržičnosti jednotlivých

antisystémových proudů, které dovedly kooperovat jen velmi omezeně. Problematická navíc byla i spolupráce mezi českými a slovenskými antisystémovými subjekty krajní pravice, což bylo v důsledku rozdílného vnímání „čechoslovakistického konstruktů.“ (s. 35) Oproti českým a moravským fašistickým a radikálně konzervativním proudům získal slovenský autoritářský konzervatismus a klerofašismus „masovou národní základnu.“ (s. 38) I z toho důvodu lze vyvodit, že slovenské krajněpravicové proudy v devadesátých letech 20. století měly větší návaznost, argumentaci a ideologickou koherenci. Za přínos knihy lze bezesporu označit i představení českého klerofašismu, což je proud, který v českém prostředí dosud nebyl podrobněji zkoumán, na rozdíl například od nacionálněsocialistické *Vlajky*, které je rovněž věnována pozornost autorského kolektivu (včetně jednotlivých představitelů, jako byli **J. Rys**, **J. Vrzalík**, **J. Thun-Hohenstein**).

Charakteristiky, které v minulosti vedly k podpoře antisystémových politických proudů jsou správně popsány v kapitole o českém radikálním konzervatismu. Jedná se především o hospodářské otřesy, které postihují střední vrstvu a mladou generaci. Navíc je to i určitá míra devalvace svobody a potírání kolektivních identit (nacionalismu). Nedůvěryhodnost liberální demokracie se odvíjela v minulosti od „systémových“ (zavedených) politických stran, které se potýkaly s „četnými korupčními aférami“ bez následného očištného procesu (blíže s. 48). Příklady z let minulých jen dokazují, že určité politické chování může iniciovat změny nálad voličů, či případnou radikalizaci. Tyto vlivy se mohou vztáhnout i k dnešní situaci, kdy populistické politické strany mohou hledat spojení mezi radikálnějšími politickými proudy. Rovněž je vhodné konstatovat, že na počátku 90. let pod vlivem (zjednodušeného) liberalismu (nejenom ve výchově) docházelo k tomu, že humanita a důraz na solidaritu byly projevy méněcennosti, slabosti či průměrnosti (srov. s. 51).

Knihy se v následujících pasážích věnuje nástupu autoritářského režimu, tzv. *Druhé republiky* (1. 10. 1938 až 14. 3. 1939), kde je popsána určitá symbióza konzervativní pravice, katolické církve či do té doby marginalizovaného českého fašismu, který se „poprvé stal součástí československé elity.“ (s. 64) V tomto období se objevuje antisemitismus se všemi jeho předsudky a karikaturami „Žida“, které jsou podporovány rozvíjejícím se aktivistickým žurnalismem a nastupující propagandou. Násilné projevy vůči oponentům nastupujícího režimu (např. ze strany *Vlajky*) lze vnímat jako určitou katarzi po podzimu 1938.

Nastupující autoritářský režim se snažil těmito způsoby „ovládnout veřejně

míněni“ (s. 85) a budovat „jiný politický režim“ s odlišnými hodnotami. Vývoj následně směřoval k diskreditaci české i slovenské krajní pravice, což bylo definitivně potvrzeno vývojem po roce 1945, kdy „fašismus“ byl labellem, např. pro aktivity alternativní mládeže v 70. a 80. letech 20. století.

Druhá kapitola knihy chronologicky pokračuje od konce 80. let 20. století, kdy se objevuje „skinheadská subkultura“ s výrazným početním zastoupením tehdejší dospívající mládeže, která zastává vlastenecké postoje, „tradiční hodnoty“, kritizuje novou politickou elitu, a hledá historické vzory české (československé) krajní pravice či významné vzory národních dějin. Z původně homogenní subkultury se následně vyčleňují i politické (aktivistické) proudy subkultury, které se snaží realizovat v rámci občanských sdružení či neregistrovaných organizací, jejichž agenda je často zaměřena proti menšinám, přistěhovalcům, sociálněpatologickým jevům (drogy, prostituce, korupce atp.), či obecně cizincům. Jak konstatují autoři knihy: „*cizinci jsou vnímáni jako uchvatitelé českého domova, emisaři mezinárodního podsvětí, zrádci národa a šířitelé hodnotových nákaz.*“ (s. 124)

Poměrně stručně – i s ohledem na dříve vydané publikace na téma krajní pravice v České republice – je popsána role a vývoj *Sdružení pro Republiku – Republikánské strany Československa*, která pod vedením **M. Sládka** byla v letech 1992 až 1998 zastoupena v Poslanecké sněmovně. Její marginalizace a destabilizace se projevila především v letech 1999 až 2001, přičemž v letech následujících se o voličský elektorát po této straně ucházelo několik politických subjektů, které však již úspěšné nebyly. Jednalo se například o *Národní stranu*, *Dělnickou stranu* a po jejím rozpuštění v roce 2010 na ní navazující *Dělnickou stranu sociální spravedlnosti*. Po roce 2002 tak lze spatřovat vysokou míru fragmentarizace české krajní pravice a nárůst počtu politických stran (*Národní sjednocení*, *Právo a spravedlnost*, *Národní demokracie*) s minimální členskou základnou a voličskou podporou. Marginalizace se projevuje i v počtech jednotlivých aktivistů na české krajněpravicové politické scéně, což vede ke vzniku mnoha organizací, které se zaměřují spíše na vzdělávací a volnočasové aktivity. Jedná se například o skupinu *Červenobílí* (chybně v knize označenou za občanské sdružení), *Generaci identity*, *Národní korporativismus*, *Autonomní nacionalisty* a vydavatelská uskupení, ať již v rámci vydávání knih, či tvorbě webových stránek, blogů či participaci v prostředí sociálních sítí.

Přínos knihy lze spatřovat především v představení jednotlivých reprezentantů („názorových vůdců“) krajní pravice (např. **M. Sládek**, **J. Skácel**, **J. Kopal**, **A. B. Bartoš**, **A. Berčík**, **T. Vandas**, **E. Lamprecht** atp.), kdy je

zřejmé, že jejich politické názory nejsou homogenní a kompatibilní, což v důsledku znamená *výrazné centrifugální* (frakcionářské) tendence soudobé krajní pravice.

V epilogu knihy jsou uvedena témata, která by mohla mít vliv na případné sjednocení krajní pravice a na významnější volební podporu případných politických stran. Jedná se například o zvýšenou migraci z výrazně odlišného kulturního prostředí (z afrických států či Asie), nárůst teroristických útoků islámských teroristů v Evropě či dokonce v ČR, zvýšení kriminality (a její etnizace v případě romské kriminality), neuspokojivého hospodářského vývoje atp. S konstatováním autorů o tom, že v současnosti „*česká antisystémová krajní pravice nepředstavuje jednu z hlavních určujících politických sil*“ (s. 291) se lze ztotožnit.

Studii **J. Rataje**, **M. Dlouhého** a **A. Háky** lze považovat za konzistentní a zajímavý příspěvek do diskuse o krajní pravici v České republice (s odkazy na vývoj na Slovensku). Knihu lze doporučit všem čtenářům se zájmem o radikální politické proudy, ale i novinářům, středoškolským učitelům, vysokoškolským pedagogům a představitelům státní správy.